

Girona contra el procés de Burgos

JOSEP CLARA

La seu del Consell de Guerra de Burgos, durant la celebració del judici

Ara fa justament vint anys, el novembre-desembre de 1970, els preparatius i la celebració de l'anomenat Procés de Burgos contra setze bascos acusats d'activitat terrorista, com a pertanyents a l'organització clandestina E.T.A (entre els quals hi havia dos capellans), va assolir una repercussió molt notòria a nivell internacional. Concebut originàriament com una resposta dura de l'Estat al radicalisme basc, esdevingué un procés al mateix règim franquista, tant per la part dels etarres encausats com el de la premsa mundial.

Durant un mes llarg, les intervencions dels governs estrangers a favor dels processats, la intercessió del Papa i la carta dels bisbes bascos, el segrest

del cònsol alemany a Donòstia i les manifestacions exteriors en contra de la pena de mort van succeir-se al costat de les assemblees, les manifestacions interiors i les topades amb les forces de l'ordre públic. No hi mancaren tampoc les mobilitzacions i les contramanifestacions a favor del govern, però a la fi la pressió global va fer l'efecte esperat, i Franco es va veure obligat —per no repetir un altre cas Ferrer— a commutar les nou penes de mort dictades pel tribunal militar per a sis dels acusats.

En la petita i tranquil·la Girona, la repercussió del moviment representà una fita en la lluita antifranquista, el començament d'una nova etapa de protesta pública, la qual va coincidir amb la decadència física del general, protago-

nitzada, en bona part, per una generació criada després de la guerra civil, crescuda sota el benestar dels anys seixanta.

Per evocar aquells fets hem consultat documentació fins ara inèdita, hem parlat amb protagonistes i interrogat la memòria personal. El contrast de la documentació policial amb la visió i el record dels qui participaren a l'acte no sempre coincideixen, però una cosa és innegable: fins llavors les forces de l'ordre públic —els «grisos»— no havien tingut feina al carrer. El final penós de la dictadura havia començat també a Girona.

Notícia a la premsa

La informació que de l'acte van oferir els mitjans de comunicació gironins va ser molt mesurada, i autocensurada en el cas de *Presència*, on no apareix cap referència explícita al judici de Burgos. El titular de la notícia, d'altra banda, no deixa de ser força eclèctic: «A la Rambla, a les 8». Heus-ne ací el text complet:

«El proppassat dia 2 la Rambla de Girona, al voltant de les 8 de la tarda, registrava una afluència de gent fora del normal. Havien passat pocs minuts quan la gent es va anar concentrant al seu bell mig; un cop aplegats, es van començar a proferir crits i formant un grup ben compacte es van dirigir cap al Pont de Pedra, carrer Nou, plaça Marquès de Camps, ronda Ferran Puig, carrer de la Sèquia, avinguda Jaume I, plaça de la Independència, Pont dels Quatre Cantons, carrer de les Ballesteries, pujada de Sant Feliu, escales de la Catedral i plaça dels Apòstols. Un cop allí i després de guardar un minut de silenci, es va dissoldre la manifestació. Tot i així, el grup més nombrós va baixar per les escales del Seminari, i va ser aquí on fa ver la seva aparició la força pública.

«Durant tot el recorregut es van produir quatre aturades. La primera va ser una asseguda al bell mig de l'encreuament de l'avinguda de Jaume I amb el carrer Nou i la plaça del Marquès de Camps, interrompent d'aquesta manera el trànsit a aquell lloc per espai d'uns minuts. La segona deturada es va produir un xic més amunt. La tercera fou a les escales de la Catedral i l'última a la plaça dels Apòstols, ben bé al davant del Palau Episcopal.

«En tota l'hora que va durar la manifestació, les persones, especialment joves, que hi van intervenir van proferir una sèrie de crits ben homogenis i, a més, es van cantar cançons com «No serem moguts», «Tots junts vencerem» i altres espirituals negres».

La premsa del Movimiento, en canvi, va cobrir l'expedient amb una gasetilla, a darrera pàgina, titulada «Pequeña algarada estudiantil», la qual cosa és ben expressiva i didàctica de la manera com informava:

«Quizá por el deseo de emulación hacia otras personas, otras situaciones y otros lugares, un grupo de estudiantes se reunieron ayer, alrededor de las ocho de la noche, en la Rambla de Gerona, y tras lanzar unas octavillas impresas en cyclostil con frases en lengua catalana, marcharon por la calle de Primo de Rivera y la avenida de Jaime I, efectuando diversas detenciones, aprovechadas por algunos, visiblemente exaltados, para proferir frases alusivas al juicio de Burgos. Continuaron por la calle de Ciudadanos hacia la Catedral, disolviéndose por aquella zona al hacer su aparición algunos miembros de la Policía Armada.

Más destacable y, por supuesto, tremendamente ejemplar, es, por encima de la noticia que antecede, la actitud de muchos otros estudiantes que se negaron a secundar tal marcha y tales

Una caricatura de Franco publicada a la premsa estrangera

El judici sumaríssim de Burgos va dictar nou penes de mort per a sis condemnats.

gritos, considerando que la notoriedad bien entendida debe alcanzarse con el estudio y con el trabajo».

Com a contrast amb la nota precedent, i per completar la visió panoràmica del fet, reproduïm tot seguit el tèlex que, a les 0,50 hores del dia 3 de desembre de 1970, el governador civil Victorino Anguera va trametre al sotssecretari de la Governació i al director general de Política Interior.

«Sobre las veinte horas y con participación de unos doscientos cincuenta estudiantes se celebraron algunos intentos de manifestación en Gerona ciudad. Varios grupos recorrieron las calles Rambla del Generalísimo, Primo de Rivera, Marqués de Camps, Avenida de Jaime I (Gobierno Civil), Plaza de la Catedral (Palacio de Justicia) y de Santo Domingo. La Policía Armada disolvió a los grupos que se comportaron sin violencia profiriendo algunos gritos de Libertad y Amnistía. Salúdole».

*Jaume Curbet
—a l'esquerra,
en una trobada
periodística de l'època—
va coordinar
la participació
dels estudiants.*

Estudiants i col·lectius diversos

Des de la primera meitat dels anys seixanta, la Universitat fou el centre de l'agitació i de la protesta dels estudiants —l'élite de les noves generacions— per reclamar institucions democràtiques que els representessin i alhora la democratització de la mateixa Universitat i de la societat. Pel fet de no comptar amb centres d'estudis superiors, Girona va restar al marge d'aquesta problemàtica fins que el 1969 va començar a funcionar el primer curs de l'Estudi General de Lletres.

Tanmateix l'episodi que avui rememorem no pot pas atribuir-se als universitaris, ja que el 1970 eren fonamentalment gent adulta que compaginava l'estudi i el treball, sinó més aviat als estudiants de l'ensenyament mitjà. El contingent més nombrós va sortir del curs del COU de l'Institut i també van fer-hi cap els estudiants del Seminari.

Al costat dels estudiants no va man-

car-hi la representació del món laboral i de les professions liberals: gent vinculada a Comissions Obreres o als partits clandestins com el PSUC i Bandera Roja, i elements de col·lectius conscienciats en la lluita antifrancista. D'altra banda, com assenyala l'informe de la policia, va notar-se «*un claro proteccionismo por parte del clero progresista de esta ciudad hacia este tipo de actos y personas* (els participants a la manifestació), *sobre todo los estudiantes del Instituto, algunos de los cuales el día de la manifestación se refugiaron en el Seminario*».

La concentració d'efectius tan diversos va requerir una mínima infraestructura organitzativa. Jaume Curbet, encarregat precisament de la coordinació del moviment dins els cursos del Seminari, ens ha recordat que, a l'hora de la classe, va rebre diverses trucades telefòniques, d'una veu desconeguda, per concretar l'actuació.

Les forces d'ordre públic

Durant els primers anys del decenni del 1970, els efectius que componien les plantilles gironines del Cos General de Policia i de la Policia Armada eren reduïts en nombre i limitats en les actuacions que els corresponien.

L'any 1970, concretament, la plantilla del primer cos era formada per 32 funcionaris (5 dels quals integraven la brigada social i 3 els serveis d'informació), la qual cosa vol dir que era inferior a la del 1951, en què es comptaven 34 funcionaris.

Per la seva banda, la Policia Armada tenia destinats, a la ciutat de Girona, un capità, un brigada, 4 sergents, 13 caporals i 68 policies. Si d'aquesta relació descomptem els «grisos» que prestaven serveis en les destinacions de plaça (Govern Civil, emissora de ràdio, Tribunal de Menors, Comissaria) i en les destinacions del cos (oficina, economat, bar, cuina, barberia, etc.), els que realment quedaven disponibles eren un capità, un brigada, 3 sergents, 10 caporals i 48 policies. Però les forces que diàriament prestaven servei es concretaven en un capità, un brigada, un sergent, 3 caporals i 24 policies, i com a disponibles, dos sergents, 7 caporals i 24 policies més.

La limitació dels mitjans materials

també constituïa un problema important. El 1972 el Govern Civil, en la memòria anual reglamentària, denunciava la mancança absoluta de mitjans de comunicació entre els quadres de la Policia Governativa i de la Policia Armada amb llurs unitats subordinades, de tal manera que quan les forces havien sortit de la comissaria o de la caserna, respectivament, el cap corresponent restava totalment desconnectat de les mateixes forces, tant per rebre'n informació com per ordenar el moviment dels efectius.

Amb aquestes dades succintes, a part dels dèficits de l'aparell policial i repressiu, hom valorarà més cabalment la feblesa de l'oposició.

La repressió: avisos i multes

Més enllà de la dissolució dels concentrats al carrer, efectuada per la Policia Armada, la brigada político-social es va preocupar del «*total esclarecimiento de los hechos*» (!) i, com a conclusió, va donar al governador civil la llista i l'afiliació dels estudiants de l'Institut als quals atribuï l'organització de la manifestació «*independientemente de influencias y propaganda recibida de Barcelona*». Heus-ne ací la relació nominal: Antoni Puigvert Romaguera, Josep Sala Montero, Eduard Canal de Diego, Montserrat Hosta Rebés i Maria Victòria Casellas Gispert. Val a dir que, pel fet de ser tots menors d'edat, aquests i d'altres estudiants que no figuren al llistat van ser pressionats, sobretot a través de les famílies respectives, mitjançant un avís del comisari de policia, el qual els advertí de la il·legalitat de l'acte i del perill que suposava participar en la subversió.

D'altra banda, en tant que foren considerats participants a la manifestació, van ser detinguts, i hom els instruí

Tu que et creus home lliure :

Aquests dies la premsa ens esta amagant un fet capital de la vida política del país : Es demanen sis penes de mort en el judici que, el dia 3 de desembre se celebrará a Burgos contra diferentes miembros de la ETA.

I això només per escarment !

La colocació d'artefactes explosius per motius polítics, que en altres països té una pena mínima, aquí és PENA DE MORT ! Es jutja en Consell de Guerra sumaríssim i s'aplica la llei de "Bandidaje y Terrorismo". S'ha amordaçat l'Església. Hi ha estudiants morts.

Pot la nostra dignitat humana quedar impassible ?

COMISSIO - 5 - GIRONA

Tu que te crees hombre libre :

Estos días la premsa nos está ocultando un hecho capital en la vida política del país: Se piden sis penas de muerte en el juicio que, el día 3 de diciembre se celebrará en Burgos contra diferentes miembros de la ETA.

Y esto solo para escarment !

La colocación de artefactos explosivos por motivos políticos que en otros países tiene una pena mínima, aquí es pena de muerte. Se juzga en Consejo de Guerra sumarísimo y se aplica la ley de "Bandidaje y Terrorismo". Se ha amordazado a la Iglesia. Hay estudiantes muertos.

Puede nuestra dignidad humana quedar imposible ?

diligències, quatre ciutadans més, els quals foren posats a disposició de la primera autoritat:

Xavier Rocha
no va pagar la multa

Xavier Rocha, notari, de l'Escala, conceptuat per la policia com d'ideologia demòcrata-cristiana, molt liberal i contrari al règim.

Lluís Bosch Martí, pintor, de Girona. Autor de les pintures murals de Palau-sator, del qual constava que «*se considera a sí mismo como un intelectual inconformista*».

Josep Herrera Bassols, administratiu, de Salt. Sense antecedents a la comissaria.

Jordi Canals Gelada, dependent, de Girona. Sense antecedents.

El document oficial detalla que tots quatre van quedar en llibertat a dos quarts d'onze de la nit del dia en què foren conduïts a les dependències governatives. Tanmateix, després de l'estada al Govern Civil, va arribar la notificació d'una multa per als tres primers. La sanció fixada a Rocha va ser de 25.000 pessetes, mentre que les dues restants eren de 10.000.

El primer resultat de la notificació afirmava «*Que, hacia las veinte horas*

octavillas de adhesión a la organización terrorista clandestina E.T.A. e injuriando a los miembros del Tribunal que al día siguiente había de juzgar a varios componentes de la misma». El segon relatava la participació dels sancionats a l'acte, i al final hom considerava que, en virtut de la llei d'Ordre Públic de 30 de juliol de 1959, les manifestacions il·legals eren contràries a l'ordre públic i sancionables pel governador civil.

Només Lluís Bosch, però, va fer efectiu l'import de la multa. Herrera va preferir l'arrest substitutori, i Rocha —segons un document posterior— va advertir al guàrdia que li féu arribar el paper que «això ho pagarà Rita, la cantadora». I, efectivament, així va ser: al llibre de sancions governatives no consta que la sanció mai fos pagada i sí, en canvi, objecte de l'amnistia.

Vigilància de l'Institut

Atès que un gruix important de la manifestació era constituït per estudiants de l'Institut, la policia de la brigada político-social va sotmetre el centre a una observació continuada durant les setmanes posteriors. Com a conseqüència d'aquest servei —l'11 de desembre de 1970—, va escriure un informe en el qual donava compte de la «descoberta» que Josep Pallach Carolà i la seva dona, Maria Teresa Juvé Acero, figuraven en el quadre de professors, la qual cosa va servir perquè relacionessin els antecedents policials del primer (des de la seva militància al POUM i l'activitat desplegada dins el Moviment Socialista de Catalunya fins a la tornada de l'exili el 1967) i es preguntessin com havien pogut ingressar a l'Institut.

La policia apuntava a l'informe que «*se sabe que ha sido a través de la Universidad Autónoma de Barcelona, que aporta profesores al Instituto para el Curso de Orientación Universitaria*» i, considerant que la plaça de professor era «*un punto clave*», afegia que «*se le observa y vigila discretamente para tener conocimiento de cualquier actividad clandestina que pudiera llevar a cabo*». Segons les impressions recollides directament dels alumnes, però, no s'estava d'afirmar que «*es un profesor de mucha calidad y no toca en absolu-*

El matrimoni Pallach formava part del claustre de professors de l'Institut

del pasado día dos de los corrientes, tuvo lugar en esta Capital una manifestación pública que, partiendo de la rambla del Generalísimo, recorrió varias calles de la Ciudad, lanzando algunas

to, hasta el momento, problemas que puedan ser delicados en el aspecto político».

Més directament relacionada amb els alumnes, una nota informativa de la policia, datada el 15 del mateix mes, dona compte de la conferència-col·loqui sota el títol «Joventut 1970», celebrada el dia anterior, en el mateix centre. Es diu que varen assistir-hi una quarantena d'alumnes, la meitat dels quals eren del COU, i que la reunió era dirigida per «un sacerdote joven vestido de cleryman, cuyo nombre se ignora». La nota reporta també que «durante el diálogo se destacó sobre manera el estudiante Puigvert y se trataron temas sobre la juventud, si bien alguien se refirió a la manifestación habida últimamente en Gerona». Al comentari del capellà en el sentit que la majoria dels assistents a la manifestació no sabia allò que es demanava, Puigvert contestà que «lo sabían todos y que se ha dado un paso importante para lo que piensan conseguir».

Dos dies després, una altra nota informativa adreçada al governador civil posava de manifest que la vigilància dels alumnes del COU de l'Institut havia permès observar la preparació i la distribució de la revista mensual *Metastasi*, la qual havia estat confeccionada i repartida sense que el director del centre la supervisés. «En el ejemplar que se acompaña —proseguia la nota— se han subrayado los párrafos de intención política, cuyos autores son los estudiantes Puigvert, Srtas. Terradas y Hosta, y Ana Pagans, que se distinguieron en la organización de la manifestación del pasado día dos del presente mes».

Per acabar

Si a nivell general el procés de Burgos va ser un revulsiu de la consciència basca i va demostrar que la repressió contra l'organització armada E.T.A. no solament no servia per anihilar-la, ans bé per donar-li legitimitat com a avançada de la lluita antifranquista, a Girona la manifestació de protesta que va recórrer les vies cèntriques de la ciutat representà la primera exteriorització, pública i notòria, contrària al règim. Això és remarcable, perquè tradicionalment —si descomptem

les lluites i l'activitat suversiva dels anys quaranta, protagonitzades per la generació derrotada a la guerra civil— ni els governadors civils ni els efectius policials no havien tingut feina en qüestions d'aquest caràcter.

El fet que fos la primera vegada que una manifestació de protesta envaís la via pública, i també que uns quants dels protagonistes de l'acte fossin fills de famílies ben conegudes a Girona, va crear un determinat desconcert a les esferes repressives i oficials. És curiós d'observar el llistat de les persones a les quals la policia va atribuir l'organització de la concentració i com són silenciats o ignorats els noms d'altres persones que hi tingueren una participació més directa que alguna de les esmentades. No deixa de sorprendre, així mateix, que arran de la vigilància efectuada als alumnes de l'Institut es «descobris» la presència del vell lluitador social-demòcrata Josep Pallach, figura política de relleu a l'hora de la transició. El retard a notar-ho és prou significatiu.

Els estudiants van ser l'element fonamental de la manifestació. Això vol dir que, en el context del 1970, la resistència al sistema incorporà la força i l'esperit d'una nova generació que no tenia res a veure amb la guerra civil ni amb la vella oposició, la qual cosa posà en evidència, no solament l'ampliació dels descontents, sinó també l'aspiració dels joves a una transformació de la societat. Un cert ressò dels fets de maig del 1968 a França, i per descomptat, la solidaritat amb el poble basc.

Josep Clara és historiador.

El pintor
Lluís Bosch
pagà 10.000 PTA
de multa

Fonts i bibliografia

La documentació inèdita citada en aquest treball procedeix de l'Arxiu del Govern Civil de Girona, especialment del lligall «Manifestaciones, organizaciones sindicales, partidos políticos, 1952-1975». La crònica periodística de la manifestació va aparèixer a *Los Sitios*, 3 de desembre de 1970, i a *Presència*, 283 (12 de desembre de 1970). Sobre el procés de Burgos hi ha, entre d'altres, llibres de Kepa Salaberrí: *Sumarísimo 31-69. El proceso de Euskadi en Burgos*, París, Ruedo Ibérico, 1971, i de Gisèle Halimi: *Le procès de Burgos*, París, Gallimard, 1971.